

ძირს დაახრევინა. ქვემოთ კი ქალაქი ისეთივე დარჩა, როგორც იყო“ (სარამაგუ 2019: 334).

სიმბოლოლოგთა განმარტებით, თეთრი – სინათლის აბსოლუტური ფერი, უმანკოების, ჭეშმარიტი მსხვერპლის უბიწოებისა და ღვთაებრიობის სიმბოლოა. ის ზეგარდმო სიბრძნის ფერია, შავისაგან განსხვავებით, რომლის სიმბოლიკა ძირითადად სიკვდილს, სიბნელეს, ბოროტებას, მწუხარებას უკავშირდება. სულხან-საბას თქმით, „ბნელი უხედველი გარემოა, არა სახელდებული“. რმეს აღორძინების, სიცოცხლისა და უკვდავების სიმბოლოდ გაიზარებენ. ინდური „ვედების“ მიხედვით, ყოველივე არსებული სამყაროში ღმერთებმა „პირველადი რძისაგან“ შექმნეს. ვფიქრობთ, ფერების სიმბოლიკის გააზრება ჟოზე სარამაგუს რომანის მთავარ სათქმელს ხსნის: მოვლენილი კოსმიური განსაცდელის დამღვევის, მანკიერებებისაგან გათავისუფლების, კათარზისის გზით ადამიანები პირველქმნილ, ღვთაებრივ არსს დაუბრუნდებიან.

დამოწმებანი:

სარამაგუ 2019: სარამაგუ ჟ. *სიბრმავე* (თარგმნა ნ. ვაშალომიძემ). ბათუმი: 2019.

Lili Metreveli

Georgia, Tbilisi

Shota Rustaveli Institute of Georgian Literature

Blindness – An Epidemic in the Text (According to Jose Saramago’s „Blindness“)

Summary

„Blindness“ is a dystopian novel by the famous Portuguese Nobel Prize-winning writer Jose Saramago. In the text, like other post-apocalyptic texts, an indefinite chronotope is conditional on the time and place of the development of the action.

In the novel, the future of the world is suddenly changed by an unusual pandemic, people go blind without any pre-existing symptoms, the

authorities start isolating the contact persons and placing them in quarantine spaces. With biblical allusions, symbols and archetypal models, the author tries to present the faces of the characters as well as the author's intention and the main idea of the text.

Key Words: Blindness, An epidemic.

ლილი მეტრეველი

საქართველო, თბილისი

შოთა რუსთაველის სახელობის

ქართული ლიტერატურის ინსტიტუტი

სიბრმავე – ეპიდემია ტექსტში (ჟოზე სარამაგუს „სიბრმავის“ მიხედვით)

„სიბრმავე“ ცნობილი პორტუგალიელი ნობელიანტი მწერლის ჟოზე სარამაგუს რომანია. ის 1997 წელს გამოქვეყნდა და New York Times-ის ბესტსელერთა სიაში მაშინვე მოხვდა. 2008 წელს ფერნანდო მერიელისმა გადაიღო ამავე სახელწოდების ფილმი. საინტერესოა, რომ ჟოზე სარამაგუს თავდაპირველად არ სურდა ეკრანიზაციაზე უფლებების გაცემა, თუმცა პროდიუსერებმა დაარწმუნეს, რომ ფილმში არ იქნებოდა დაკონკრეტებული ქვეყანა და ქალაქი.

მკვლევრები სარამაგუს რომანის ჟანრის განსაზღვრისას განსხვავებულ მოსაზრებებს გამოთქვამენ, ნაწილი მას ფრანც კაფკას ალეგორიულ/მეტაფორულ ტექსტებს ადარებს, ზოგიერთი გაბრიელ გარსია მარკესის მაგიურ-რეალიზმთან აკავშირებს, თანამედროვე ლიტერატურათმცოდნეობითი პერსპექტივიდან კი სარამაგუს „სიბრმავე“, შესაძლოა, დისტოპიურ, პოსტ-აპოკალიპტურ ნარატივების რიგებშიც მივაკუთვნოთ.

რომანში სამყაროს მომავალს მოულოდნელად თავს დამტყდარი უჩვეულო ეპიდემია ცვლის, ადამიანები ყოველგვარი წინასწარი სიმპტომების გარეშე ბრმავდებიან, ხელისუფალნი კონტაქტში მყოფი პირების იზოლირებასა და მათ საკარანტინე სივრცეებში განთავსებას იწყებენ. რჩება ერთადერთი თვალხილული – ექიმის

ცოლი – რომლის თვალითაც ვხედავთ არსებული რეალობის დეკონსტრუირებისა და ახალი, სასტიკი უსინათლოების სამყაროს, ფორმირების პროცესს, საზოგადოების კატაკლიზმურ დაკნინებას, დემორალიზებული, დეჰუმანიზებული ბრბოს ინსტინქტურ მოქმედებას, გარემოს განადგურებას.

მნიშვნელოვანი აქცენტია, რომ ტექსტში განუსაზღვრელი ქრონოტოპია, პირობითია მოქმედების განვითარების დრო და ადგილი. არ ვიცით პერსონაჟთა სახელები, ჩვენ მათ მხოლოდ აღწერით ვიცნობთ: ექიმი, ექიმის ცოლი, გოგონა შავი სათვალთ, ჭორფლიანი ბიჭი, მოხუცი მამაკაცი თვალში შავი ლაქით, ძალი ცრემლებით. უსახელო პერსონაჟთა შორის ერთ-ერთი ირონიულად შენიშნავს: „ბრმებს სახელები არ სჭირდებათ“.

საინტერესოა ცნობილი ამერიკელი მწერლის კრეიგ ნოვას დაკვირვება დაბრამაჟების მომენტში სარამაგუს ტექსტის პერსონაჟთა პარადოქსული ემოციური გულგრილობის (ნეიტრალური ემოციების) შესახებ: „ავტორი იგნორირებას ახდენს პერსონაჟთა ემოციების, უჩვეულო მდგომარეობა განიხილება, როგორც ბუნებრივი... ესაა სიცილით მოთხრობილი მე-20 საუკუნის კომმარი და ის მახსენებს ფრანკ კაფკას, რომელიც სიცილით ღრიალებდა მეგობრებისთვის საკუთარი ამბების მოთხრობისას“ (ნოვა 1998: Do2 <https://www.washingtonpost.com/wp-srv/style/books/reviews/blindness1009.htm>).

რომანი საავტომობილო გზაზე მოძრავი, შუქნიშანზე მწვანე შუქის მომლოდინე მძღოლის დაბრამაჟებით იწყება, დაბრმავებულ მძღოლს გამვლელი სახლში უსაფრთხოდ მიყვანაში ეხმარება და მანქანას პარავს. მომდევნო დღეს პირველად დაბრმავებული კაცის ცოლს ქმარი ექიმთან მიჰყავს უჩვეულო სიბრმავის გამოსაკვლევადა, რამდენიმე დღეში ბრმავდება როგორც პირველად დაბრმავებული კაცის ცოლი, ისე მანქანის ქურდი, ექიმი და ექიმის მომლოდინე ყველა პაციენტი. ქალაქში ადამიანები ბრმავდებიან უმიზეზოდ, იწყება სიბრმავის ეპიდემია, ჯანდაცვის მოხელეები ქმნიან სპეციალურ საკარანტინე სივრცეს, რომელშიც ბრმებს იზოლირებულად ათავსებენ და შეიარაღებულ სამხედროებს მათ მეთვალყურეობას ავალებენ, კარანტინიდან თავის დაღწევის მსურველებს კი სიკვდილით სჯიან.

კარანტინი ადამიანთა არსებობის ახალ სოციალურ მოდელად ფორმდება. სიბრმავე გვევლინება როგორც ადამიანის პირადი უიღბლობის, დემორალიზების, ისე სოციალური კატასტროფის მეტაფორად. ტექსტში დახატულია ბნელი, შემზარავი სამყარო, კარანტინში არსებობა ქაოტურია, იწყება წამალსა და საკვებზე ვაჭრობა, იქმნებიან გავლენის ჯგუფები, რომლებიც ცდილობენ ვითარების კონტროლს იარაღით, ძალადობით, გაუპატიურებით. კარანტინში ცხოვრება სულ უფრო მეტად ემსგავსება თომას ჰობსისეულ ბრძოლას ძალაუფლების მოპოვებისა და გადარჩენისთვის, სამყაროს, რომელიც ბრმა ტერორით, ბრმა სიძულვილითა და ბრმა სიყვარულით იმართება. სიკეთე, სიყვარული და ჰუმანიზმი, როგორც ღირებულება, მნიშვნელობას კარგავს. ეთიკური და მორალური პრინციპების იგნორირება თვითგადარჩენის ერთადერთ პირობად იქცევა. საკარანტინე სივრცე მეტად ემსგავსება საკონცენტრაციო ბანაკს, სადაც შეიარაღებული ადამიანები სუსტების/დაზარალებულების სიკვდილს მარტივ გამოსავლად მიიჩნევენ. სიცოცხლის კოლაფსი – ახალი რეალობის საფუძველი ხდება.

ვითარებას მეტად დრამატულს ხდის აპოკალიპტური მომავლის განცდა: ცნობები სრულად დაბრმავებული სამყაროს შესახებ: კარანტინი ს ახალი ბინადრები ჰყვებიან ამბებს მოულოდნელი დაბრმავებით გამოწვეული ავტოკატასტროფების, თვითმფრინავების ავარიული ვარდნის შესახებ. სიბრმავე რომანში სრულ დესტრუქციას განაპირობებს. ეპიდემია ქვეყნის სოციო-პოლიტიკური, ეკონომიკური, თუ კულტურული რეალობის დეკონსტრუქციის მძლავრ ფაქტორად იქცევა და აყალიბებს ჩვეულებრივი სამყაროს ალტერნატიულ, დისტოპიურ რეალობას.

საინტერესოა, რომ ტექსტში კარანტინის რღვევას ორ დაბრმავებულ ბანდას შორის კომიკური ბრძოლა იწვევს, კარანტინიდან გამოსული ადამიანები მიტოვებულ ქალაქში ბრუნდებიან, დაბრმავებული მოქალაქეები დაუმარხავ მკვდრებს, განადგურებულ მანქანებს, გამარცვულ მაღაზიებს შორის დახეტიალობენ, ეძებენ საკუთარ სახლებს და ვერ პოულობენ, იკვებებიან ძაღლებით და ყორნებით, ბრმათა ქალაქში ყველა იკარგება. ტექსტში ჟოზე სარამაგუ გვიჩვენებს სოციალური ცხოვრების სრულ კრახს, კოლაფსს.

ახალი ქალაქი გადაქცეულია ქოტურ სივრცედ. დაბრუნება ქალაქში თითქოს გვაგზავნის ცივილიზაციამდე არსებულ პირველყოფილ საზოგადოებაში, თუმცა, ამ შემთხვევაში პოსტაპოკალიპტური სივრცე, შესაძლოა, გავიაზროთ როგორც თანამედროვე, გადაქანცული მეგაპოლისის მეტაფორა, ამოფრქვეული სამყაროს ალეგორია.

სასოწარკვეთილი ადამიანებისთვის გადარჩენის რწმენას აჩენს მოულოდნელი წვიმა. წყალი გვევლინება ხსნის სიმბოლოდ. როგორც ამერიკელი მკვლევარი ენდრიუ მილერი თავის გამოკვლევაში „ნულოვანი ხედვა“ აღნიშნავს:

„[რომანში] ძლიერი წვიმის შედეგად ადამიანები საკუთარ თავსაც წმენდენ და სხვებსაც, რაც გადარჩენის შესაძლებლობას ტოვებს, ეს იყო მწერლის მცდელობა თავი აერიდებინა საბოლოო სიბრმავისთვის, ბნელი სიბრმავისთვის (Dark blindness), როცა სამყაროში სრულად გაქრებოდა სიყვარული და ისტორიები (Stories)“ (მილერი 1998: <https://archive.nytimes.com/www.nytimes.com/books/98/10/04/reviews/981004.04millert.html>)

გადარჩენილი პერსონაჟები, ექიმის ოჯახი და მისი მდგმურები, ტრავმული გამოცდილების მიუხედავად, საკუთარი მცირეოდენი რესურსის გაზიარებით ცდილობენ საფუძველი ჩაუყარონ ადამიანთა შორის განსხვავებულ ურთიერთობებს, შექმნან ახალი სოციალური მოდელი, რომელიც სიკეთის რწმენას დაეყრდნობა/დაეფუძნება, მაგრამ შეძლებენ კი ისინი იპოვონ საკუთარ თავში ძალა, იყვნენ სოლიდარულნი და ააგონ ცივილიზაციის ახალი ბასტიონი? იქცევა კი ექიმის სახლი ტექსტში ერთგავრ „ნოეს კიდობნად“, რომელმაც სამყაროს/კაცობრიობის მომავალი უნდა გადაარჩინოს? ავტორის პოზიცია დასმულ საკითხზე არაერთგვაროვანია: ჩანს, ერთი მხრივ – იმედი, რომელიც ძალიან მყიფეა, მეორე მხრივ, კი ირონიული ქვეტექსტი, სკეპსისი აბსურდული რეალობის მოლოდინის მიმართ.

და მაინც, რაზეა ჟოზე სარამაგუს „სიბრმავე“? როგორ აიხსნება სიბრმავის/დაბრმავების ფენომენი ტექსტში? კაცობრიობის მომავლის ალეგორიულ წინასწარმეტყველებად უნდა მივიჩნოთ რომანი? თუ სოციალური წესრიგისადმი ადამიანების დამოკიდებულებაზე მამხვილებს ავტორი ყურადღებას და მიუთითებს სამყაროს განადგურების იმ სახიფათო პერსპექტივაზე, რომელიც სისტემის

შერყევის შემთხვევაში გაჩნდება? ან იქნებ წიგნი სამყაროში კეთილი ადამიანების არსებობის იმედს ემყარება, რომლებიც ყველაზე კატასტროფულ ვითარებაშიც არ დაკარგავენ სიცოცხლის რწმენას და იბრძობენ კაცობლიობის გადარჩენისთვის?

მკვლევრები დასმულ შეკითხვებთან დაკავშირებით განსხვავებულ მოსაზრებებს გამოთქვამენ. კრეიგ ნოვას აზრით, „დანახვის, შემჩნევის უნარი, მორალი, წესრიგი და ადამიანურობის განმსაზღვრელი სხვა ღირებულებები, ცივილიზაციის გარეშე არ არსებობს“ (ნოვა 1998: DO2 <https://www.washingtonpost.com/wp-srv/style/books/reviews/blindness1009.htm>).

სარამაგუს ტექსტის კომენტატორი და მკვლევარი ბობ ქარბეტი მიუთითებს რა მწერლის ექსპერიმენტულ სტილზე, მისი სხვა რომანების („იესოს სახარება...“) ესთეტიკის გათვალისწინებით, ასკვნის: „სიბრმავე ტექსტში ჩვენ უნდა გავიაზროთ არა როგორც ალეგორია, არამედ, როგორც ალტერნატიული რეალობის კვლევა“ (ქარბეტი 2001: <http://faculty.webster.edu/corbetre/personal/reading/saramago-blindness.html>) ამერიკელი ანალიტიკოსი – ჯორჯ სნედეკერი – სარამაგუს რომანის ინტენციის განსაზღვრისას, პარალელს ავლებს ალბერტ კამიუს „შავ ჭირთან“ და აღნიშნავს: „კამიუს მსგავსად სარამაგუ ეპიდემიას იყენებს სოციალური და პოლიტიკური რყევების გამოსაკვეთად, ორივე ავტორი ყურადღებას ამახვილებს კრიზისების ფონზე ადამიანის რეაქციაზე.“ ამავე დროს მკვლევარი ნაწარმოების იდეაზე მსჯელობისას აქცენტს აკეთებს რა „დანახვისა“ და „გაგების“ ცნებების იდენტურ მნიშვნელობაზე, საგულისხმო დასკვნას გვთავაზობს: რომანში სიბრმავე გაგების/შეცნობის უნარის დაკარგვის მეტაფორად უნდა მივიჩნიოთ.

„დაბრმავებული“ საზოგადოების აბსურდული მდგომარეობის გასააზრებლად სნედეკერი მიმართვას ძველი ბერძენი ფილოსოფოსის პლატონის სახელმწიფოს მე-7 თავის იმ ეპიზოდს, რომელშიც აღწერილია გამოქვაბულში მყოფი ადამიანების ილუზორული ყოფა. ადამიანების, რომლებიც ცეცხლის სინათლის ნაცვლად მხოლოდ მის ჩრდილებს ხედავენ, ადამიანების, რომლებიც სიმულირებულ რეალობაში არსებობენ და მნიშვნელოვნად შორდებიან ჭეშმარიტებას (სნედეკერი 1997: <http://faculty.webster.edu/corbetre/personal/reading/saramago-blindness.html>).

ster.edu/corbetre/personal/reading/saramago-blindness.html) სიბრმავეს ტექსტში პარადოქსულ მოცემულობად აფასებს ენდრიუ მილერიც და მას „ხედვის შეუძლებლობის ალეგორიად“ მიიჩნევს (მილერი 1998: <https://archive.nytimes.com/www.nytimes.com/books/98/10/04/reviews/981004.04millert.html>).

ჩვენი აზრით, სიბრმავეს მეტაფორის გასააზრებლად პრინციპული მნიშვნელობა აქვს, ერთი მხრივ, რომანის ეპიგრაფს შეგონებათა წიგნიდან: „ვისაც თვალი აქვს, იხილოს, და ვინც იხილავს, შეიცნოს“ (სარამაგუ 2014: 7) – და, მეორე მხრივ, ტექსტის მთავარი პერსონაჟის – ექიმის ცოლის – სიტყვებს, რომლებსაც ის ფინალურ ეპიზოდში წარმოთქვამს: „მე არ მგონია, რომ ჩვენ დავბრმავდით, ჩვენ ყოველთვის ბრმები ვიყავით და ახლაც ბრმები ვართ. ბრმები, რომლებსაც მხედველობა აქვთ; ბრმები, რომლებსაც მხედველობა აქვთ, მაგრამ ვერ ხედავენ“ (სარამაგუ 2014: 299) ბუნებრივია, ორივე ციტატი მიუთითებს არა მხედველობის უნარის დაქვეითებაზე, არა ფიზიკურ სიბრმავეზე, არამედ, ცხადია, გონების თვალთ დაბრმავებაზე.

ჟოზე სარამაგუ რომანში თანამედროვე სამყაროს ყველა საშინელებას – საკონცენტრაციო ბანაკებს, სოციალურ უთანასწორობას, ბიუროკრატias, მილიტარიზმს, ტექნოკრატias, ძალადობას, შიმშილს, ომს, ტერორიზმს – დაუნდობლად ამხელს და მთავარ ბრალს ადამიანს უყენებს. სწორედ ადამიანია პასუხისმგებელი კაცობრიობის ყველა სასტიკ დანაშაულზე, რადგან ის ხედავს და ეგუება, თითოეული ჩვენგანის შემრიგებლური პოზიცია, კომფორტიზმი, დუმილი, თავის არიდება, ქვეცნობიერი თუ ცნობიერი „სიბრმავე“ სხვა არაფერია, თუ არა დანაშაული. და, რა თქმა უნდა, ამ აზრით ჩვენ ბრმები ვართ, თვალხილული ბრმები!

დამოწმებანი:

მილერი 1998: Miller A. Zero Visibility. Books. New York Times on the web. – <https://archive.nytimes.com/www.nytimes.com/books/98/10/04/reviews/981004.04millert.html>;

ნოვა 1998: Nova C. Blindness by Jose Saramago. Book Reviews. The Washington Post Company. – <https://www.washingtonpost.com/wp-srv/style/books/reviews/blindness1009.htm>;

სარამაგუ 2014: სარამაგუ ჟ. „სიბრმავე“. თბილისი: გამომცემლობა „პალიტრა L“, 2014.

კორბეტი 2001: Corbett B. *Blindness* by Jose Saramago. Translated from the Portuguese by Giovanni Pontiero from the 1995 *Ensaio somber a Cegueira*. London: The harvill Press, 1997. Coments of Bob Corbett – <http://faculty.webster.edu/corbetre/personal/reading/saramago-blindness.html>;

სნედეკერი 2001: Snedeker G. *Between Metapor and Referent: Reading Saramago's „Blindness“*. *Blindness* by Jose Saramago. Translated from the Portuguese by Giovanni Pontiero from the 1995 *Ensaio somber a Cegueira*. London: The harvill Press, 1997. Coments of George Snedeker – <http://faculty.webster.edu/corbetre/personal/reading/saramago-blindness.html>.

Lela Tsiphuria

Georgia, Tbilisi

Ivane Javakhishvili Tbilisi State University

Epidemic in Georgian Prose and Cinema: Film Versions of Stories by David Kldiashvili and Vazha-Pshavela

Summary

The Georgian experience of the epidemic is depicted from two different perspectives in two stories from the end of the 19th century and early 20th century: *Miqela* by David Kldiashvili and *Cholera Rescued Me* by Vazha-Pshavela.

Kldiashvili's story served as a basis for the film *Miqela* (1964) adapted and directed by Eldar Shengelaia; while the plot of Vazha-Pshavela's story was used by the scriptwriter and film director Pavle Charkviani in his film *Some Troubles Are Helpful* (1984).

The paper discusses the changes and the forms of adaptation of the literary text suggested by the filmmaker.

Key words: MShengelaia, *Miqela*, screening, drama, comedy